

Με αφορμή τις εκδηλώσεις για τον Καζαντζάκη

"Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΠΝΟΗ ΤΟΥ ΔΑΝΤΗ" ΚΑΙ Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Κλείνοντας αυτή τη "συμμετοχή" στις εκδηλώσεις Καζαντζάκη, παραθέτουμε πιά κάτω ένα κείμενο του RADIO DIFFUSIONE GRECA DA BARI TESTO COMPILATO DAL CONTE GRILLENZONI, του 1935, που αποτελεί μια υπεύθυνη ιταλική μαρτυρία για την υψηλή ποιότητα της μετάφρασης από τον Καζαντζάκη, της "Θείας Κωμωδίας" του Δάντη.

Παραθέτουμε ακόμη μικρό απόσπασμα από τη μετάφραση για να έχει ο αναγνώστης ένα δείγμα των πολλών αρετών ετούτου "του άθλου του Κρητικού", που δίκαια χαρακτηρίστηκε "δώρο πολύτιμο για τη νεώτερη ελληνική φιλολογία (...) δώρο συνάμα και στην Ιταλία".

RADIODIFFUSIONE GRECA DA BARI TESTO COMPILATO DAL CONTE GRILLENZONI

Η συνεισφορά του Δάντη Αλιγκιέρη στο πνευματικό κεφάλαιο της γης είναι ανυπολόγιστη. Ως ποιητής, ως άνθρωπος, ως αρχηγός ψυχών, στέκεται στην κορυφή της ανθρώπινης δημιουργίας. Είναι ο τέλειος αντιπροσωπευτικός τύπος της μεγάλης Λατινικής φυλής και συνάμα ξεπερνά τα σύνορα της Πατρίδας του και της εποχής του και ζει αθάνατος - ύψιστο υπόδειγμα της αρετής, της άσκησης και της δύναμης του ανθρώπου.

Όσοι έχουν την ευτυχία να γνωρίζουν την Ιταλική γλώσσα χαίρονται απ' ευθείας τον αυστηρό, πειθαρχημένο γεμάτο ηθικές προσαγωγές δαντικό λόγο. Μία από τις μεγαλύτερες χαρές του ανθρώπου είναι και τούτη να σκύβει απάνω στις αιώνιες τερτίνες και να χαιρέσει που γεννήθηκε στη γη ένας άνθρωπος και διέτυψε σε άρτια λόγια τη νικηφόρα ανάταση της ανθρώπινης ψυχής από την Κόλαση στο Καθατήριο κι από το Καθατήριο στον Παράδεισο.

Όσοι όμως δεν κατέχουν την Ιταλική γλώσσα είναι υποχρεωμένοι να καταφεύγουν σε μεταφράσεις και να προσπαθούν να συλλάβουν σε μια ξένη γλώσσα τον αντίλαλο του υψηλού πρωτοτύπου. Και μια τέτοια μετάφραση είναι άθλος Βαρύς: Πώς μπορεί ν' αποδοθεί σε άλλη γλώσσα ο ρυθμός, η μελωδία, το σφιχτό νόημα, η συμπεκνωμένη ουσία του δαντικού στίχου;

Όμως κάθε λαός εθεώρησε χρέος του να μεταφέρει στη γλώσσα του το θείο έπος. Είναι - il raps degli angeli - ο άρτος των αγγέλων της ψυχής. Συμφέρει κάθε λαός να θρέψει με τον άρτον τούτον τις αλληπάλληλες γενεές - συμφέρει να δώσει ως πρότυπο στη νεότητα

Δάντης Αλιγκιέρη (1265-1321), έργο του Τζιόττο (Μουσείο Μπάργκελλο, Φλωρεντία).

και στην ώριμη ηλικία τον αδάμαστον τούτον Φλωρεντίνον, που τόσο καλά διδάχτηκε και τόσο καλά μπορεί να διδάξει, «πώς ο άνθρωπος γίνεται αθάνατος».

Περισσότερο απ' όλες τις χώρες η Ελλάς είχε χρέος να καταστήσει προσιτό στο λαό της το Ιταλικό αριστούργημα. Ποιός άλλος στο Μεσαίωνα γνώρισε και αγάπησε τόσο τον Ελληνικόν Πολιτισμόν

φιλοσοφία, ποίηση, τέχνη - όσον ο Δάντης: Ο Όμηρος για τον Δάντη είναι ο ανώτατος ποιητής με το σπαθί, που το τραγουδι του πετάει ψηλότερα απ' όλα, όπως, ο αετός απάνω απ' όλα τα πετούμενα. Ο Αριστοτέλης είναι ο μεγάλος του δάσκαλος στη φιλοσοφία κι αυτόν ακολουθά στη διαβάθμιση των ανθρώπων. Όλοι οι ήρωες κι οι ηρωίδες της Ελληνικής Ιστορίας, όλοι οι Θεοί, οι Θεές, τα πνεύματα κι οι νύμφες της Ελληνικής μυθολογίας του είναι γνώριμα και με αγάπη ο Δάντης αντέλει πάντα από τις δύο μεγάλες πηγές από την Παλαιά Διαθήκη και από την Ελληνική Μυθολογία.

Δροσάτη αύρα αρχαίας Ελληνικής ζωής πνέει συχνά στη "Θεία Κωμωδία". Και στα πιο σκοτεινά μέρη της Κόλασης ξάφνου αναπλάθει μια Ελληνική μορφή κι όλο το σκοτάδι παίρνει μιαν εξάσια λάμψη. Συχνά ο Δάντης επικαλείται τις Μοῦσες και παρακαλεί τον «Καλόν Απόλλωνα» να τον στεφανώνει με την «αγαπημένη δάφνη». Χαίρεται ο Δάντης να νουθετεί μαζί του τις Ελληνικές πνευματικές δυνάμεις:

«Φυσά η Αθηνά κι ο Απόλλωνας πλωρίτης
κ' οι εννιά μου δείχνουν Μοῦσες στο Βορράστι».

Τόσο μεγάλη ήταν η αγάπη του Δάντη για την Ελλάδα. Κι όμως αιώνες πέρασαν κι ο Ελληνικός λαός δεν είχε αξιωθεί ν' αποκτήσει μια μετάφραση αντάξια του μεγάλου ποιητή. Έως τώρα τέσσερις ή πέντε Έλληνες προσπάθησαν να δώσουν Ελληνική φωνή στη «Θεία Κωμωδία». Μα η προσπάθεια αυτή είχε ως τώρα οικτρά αποτύχει.

Ο Μουσουρός μετάφρασε στο 1881 τη «Θεία Κωμωδία» σε αρ-

του

Χαράλαμπος Μπουρνάζου

χαίσιους στίχους που είναι εντελώς ακατάληπτοι όχι μονάχα στο λαό παρά και στους περισσότερους γραμματισμένους. Καμιά ζωή δε θερμαίνει το αρχαϊκό τούτο παγερό κατασκεύασμα. Είναι σα να μεταφράστηκε ο Δάντης στη πεθαμένη Λατινική γλώσσα.

Λίγα χρόνια αργότερα ο πολυγράφος Γυμνασιάρχης Αντωνιάδης μετάφρασε σε δεκαπεντασύλλαβους στίχους τη «Θεία Κωμωδία». Η γλώσσα και τούτου είναι νεκρή, ο μονότονος μακρόσυρτος ρυθμός καθόλου δεν ανταποκρίνεται στο σφιχτοδεμένο, λιγόλογο δαντικό ενδεκασύλλαβο.

Πρώτος προσπάθησε να μεταφράσει το έπος σε δημοτική γλώσσα, προσιτή στους πολλούς, ο σοφός επτανήσιος Καλοσούχος. Μα δεν μπόρεσε να προχωρήσει πέρα από την Κόλαση. Ο στίχος είναι 13σύλλαβος, άρρυθμος, γλώσσα φτωχή και χωρίς δύναμη.

Τέλος ο Γ. Ζουφρές, (Περιοδικό «Ηλύσια» 1912) μετάφρασε σε καθαρή δημοτική γλώσσα τα εννιά πρώτα άσματα της Κόλασης. Μα ο 15σύλλαβος στίχος του είναι πλαδαρός και μονότονος, γεμάτος παραγεμίματα, ανάξιος του Δάντη (2).

Στον πεζό λόγο έγιναν μερικές μεταφράσεις, μα χωρίς καμμιά αξία. Κ' έτσι οι Έλληνες, όσοι δεν ξέρουν ιταλικά, άκουγαν ως τώρα πως ο Δάντης είναι ο μέγιστος ποιητής μα δεν μπορούσαν να μαντέψουν το γιατί. Όλες οι μεταφράσεις που τους είχαν δοθεί ως τώρα εξευτέλιζαν το ιερό κείμενο.

Ευτυχώς εφέτο, τον Δεκέμβριο του 1934, παρουσιάστηκε άξαφνα σε λαμπρή επιμελημένη έκδοση, με βιογραφία, με σχόλια, με λεξιλόγιο, ή έμμετρη μετάφραση ολόκληρης της «Θείας Κωμωδίας» από τον ποιητή και συγγραφέα κ. Νίκο Καζαντζάκη.

Η μετάφραση τούτη, ασύγκριτα απ' όλες τις προηγούμενες, έχει τις ακόλουθες κυριώτατες αρετές:

1) Αυστηρή πίστη στο γράμμα του κειμένου. Όλη η «Θεία Κωμωδία» κ' οι 14.250 στίχοι, έχουν μεταφραστεί λέξη προς λέξη, στίχο

προς στίχο, χωρίς καμμιάν παράλειψη, χωρίς κανένα παραγέμισμα. Άθλος δύσκολος, γιατί οι Ελληνικές λέξεις είναι πολυσύλλαβες και είναι εξαιρετικά δύσκολο όλες οι λέξεις, του ιταλικού πρωτοτύπου να χωρέσουν στον Ελληνικό ενδεκασύλλαβο.

Ο μεταφραστής όμως το κατόρθωσε. Κι όχι μονάχα τούτο μα και τα παιχνίδια των λέξεων που κάνει κάποτε ο Δάντης απεδόθησαν στην Ελληνική: «selva selcaggia», δασό δάσο κ.λ.π.

2) Η γλώσσα είναι η πλούσια καθαρή δημοτική γλώσσα της Ελλάδος. Όπως ο Δάντης διάλεξε από τα 16 ιταλικά ιδιώματα λέξεις και εκφράσεις και δημιούργησε την πανιταλική γλώσσα, όμοια κι ο μεταφραστής διάλεξε απ' όλα τα Ελληνικά ιδιώματα τις λέξεις του και τις εκφράσεις. Κ' έτσι όποιος διαβάσει τη μετάφραση τούτη, μένει κατάπληκτος γιατί, για πρώτη φορά, βλέπει πόσο η Ελληνική δημοτική γλώσσα είναι πλούσια και εύπλαστη και μπορεί τέλεια ν' αποδώσει το δύσκολο δαντικό έπος.

3) Τέλεια απόδοση της ποιητικής πνοής του Δάντη. Για πρώτη φορά αποδίδεται στην Ελληνική γλώσσα Η «Θεία Κωμωδία» ως ποίημα, γεμάτο εξαισιες εικόνες, βυθισμένο σε υψηλή ατμόσφαιρα τέχνης.

4) Τέλος, άλλη μεγάλη της μετάφρασης του κ. Ν. Καζαντζάκη είναι η θαυμαστή μετάγχιση του δαντικού ρυθμού. Ο Ελληνικός ενδεκασύλλαβος είναι στερεός, συμπτυκνωμένος, όλο ουσία και το βάδισμα του αποδίδει καθαρά το δαντικό πρότυπο:

«Στο μεσοστράτι απάνω της ζωής μας
σε σκοτεινό πλανήτημα ρουμάνι...»

Δώρο πολύτιμο για τη νεώτερη Ελληνική φιλολογία είναι η δαντική μετάφραση τούτη του κ. Ν. Καζαντζάκη. Δώρο συνάμα και στην Ιταλία, γιατί μονάχα τώρα θα μπορέσει ο altissimo poeta να μπει και να κυκλοφορήσει στην Ελλάδα, όπως του αξίζει και να γίνει στις πιο εκλεκτές Ελληνικές ψυχές:

duca, Signore e maestro.

Δάντης «Θεία Κωμωδία» Β' Καθαρή ρα, η συνάντηση με τη Βε' ατρίκη τραγουδι Α', στίχοι 22-78

Είδα το γλυκοχάραμα της μέρας
τριανταφυλλόχρωμο όλο το προσήλιο
και ολούθε αλλού τα ουράνια μπλάβα ελάμπαν
κ' η όψη του ηλιού γεννιόταν ισκιωμένη
κι ως ήταν μες σε αντάρα τυλιγμένος,
το μάτι σου τον δέχονταν πολλώγαρα.
Όμοια μες από νέφαλο λουλούδια
που αγγελικά ψηλά τα ραΐναν χέρια
κι όξω κι εντός ξανάπεφταν στο αιμάξι,
με βέλο αστραφερό ζωσμένο αγρίλι,
είδα κυρά με πράσινο μαντίνα,
με χρώμα φλόγας ζωντανής ντυμένη.
Κι ευθύς ο νους μου, που 'χε τόσα χρόνια
τρεμάμενος στη θεία της παρουσία
απ' το πολύ το σάστισμα να σπάσει,
χωρίς να του το πουν τα μάτια, νιώθει,
απ' την κρυφή τη δύναμη που εσκόρπαε,
την άγρια φλόγα της παλιάς αγάπης.
Ως μου έβρουσεν η δύναμη τα μάτια,
γυρνά ζερβά μου με όση εμπιστοσύνη
και το παιδάκι τρέχει στη μαμά του,
σαν το πλακώσει θλίψη ή τρομάρα,
και κάτω στο Βιργίλιο: «Μήτε στάλα
μου απόμεινε αίμα πια που να μην τρέμει».
Μα πια ο Βιργίλιος χάθη στον αγέρα...

Αν και το βέλο που έπεφτε στην όψη,
με το κλαρί της Αθηνάς πλεγμένο,
το πρόσωπο της να φανεί αμποδούσε,
σα ρήγισσα ακατάδεχτη και σ' έργα,
ξακλούθα ως εκείνον που μιλάει και αφήνει,
στερνό στερνό, τον πιο φλογάτο λόγο:
«Να, δες με, εγώ 'μαι, εγώ 'μαι η Βεατρίκη!»

Στο καθαρό νερό τα μάτια γέρον'
μα ντράπηκα την όψη μου θωρώντας,
κι απίθωσα τα μάτια μου στα χόρτα...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Και αυτό το κείμενο είναι από την βιβλιοθήκη της ελληνικής κοινότητας της Τεργέστης, κι έχει δημοσιευθεί από τον Αρ. Ραφαήλ.

2. Στους μεταφραστές του Δάντη στη νεοελληνική πρέπει να προστεθούν και οι: Παναγ. Βεργιωτής, Μιλτ. Μαλακάσης, Σωφρ. Παπακωνσταντίνου, Γιάννης Ζερβός.

Ταβέρνα

ΔΙΟΓΕΝΗΣ

Ευχόμαστε
καλό Πάσχα
στους φίλους πελάτες μας
ΔΙΟΓΕΝΗΣ
Τιμές - ποιότητα
ποικιλία στο φαγητό
ΔΙΟΓΕΝΗΣ
Τώρα κάθε βράδι ανοικτά
ΔΙΟΓΕΝΗΣ
Τηλ. 68-828 - Σταλός

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ

ΒΡΥΤΟΜΑΡΤΙΣ

Σφακιά - Τηλ. 0825/91.112

Ανοιξαμε
και σας περιμένουμε
και φέτος να γιορτάσουμε
μαζί την Ανάσταση
με σουβλιστό αρνί
και τζούγκρισμα αυγών.
Ειδικές προσφορές
για οικογένειες

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Η διεύθυνση του καταστήματος επίπλων
Μπαμπού - Φωτιστικά - Είδη δώρων

ΜΑΡΙΑΣ ΕΜΜ. ΠΙΠΕΡΑΚΗ

Θεωρώ υποχρέωσή μου και δια του Τύπου να ευχαριστήσω την εκλεκτή πελατεία μου για την προτίμηση, την υποστήριξη και για την καλή συνεργασία της. Από τώρα και στο εξής θα μπορούν να συνεχίσουν να εξυπηρετούνται από τα καταστήματα.

BAMBOO LINE

Αναγνώστου Μάντακα 37
X" Μιχάλη Γιάνναρη 36